

LBRIS

We know
books

PADDY ASHDOWN

în colaborare cu SYLVIE YOUNG

JOC DE SPIONI

Agentul secret, trădătorul și nazistul

Traducere de
BOGDAN NICOLAE MARCHIDANU

CUPRINS

<i>Introducere</i>	11
<i>Nota autorului</i>	15
<i>Hărți</i>	20
Prolog: Execuția	25
1 Bordeaux – Începuturile	27
2 Roger Landes	43
3 Friedrich Dohse	54
4 André Grandclément	62
5 Un om fericit și un cadavru	71
6 Se înființează rețeaua Scientist	85
7 Un vizitator pentru David	93
8 Pocnituri și bubuituri	103
9 Afaceri, bordeluri și planuri	117
10 „Je suis fort – Je suis même très fort“	126
11 Un cadou aniversar pentru Friedrich	140

12 Lupul deghizat	153
13 Capcana se închide	167
14 Înțelegerea	175
15 Arme și alarme	185
16 Progres și precauții	194
17 Bătălia de la Lestiac	204
18 <i>Maquis Officiels</i>	218
19 Lencouacq	227
20 Despre misiuni și mașinațiuni	233
21 Trecând granița	248
22 Cianură și execuție	259
23 Aristide se întoarce	273
24 „Vin din partea lui Stanislas“	287
25 „Paza bună trece primejdia rea“	299
26 „Această săgeată otrăvită provoacă moartea“	310
27 O șaradă letală	323
28 Cuibul viperei	337
29 Două ore la dispoziție să părăsești Franța	350
30 <i>Nunc Dimittis</i>	360
Epilog: <i>Post Hoc Propter Hoc</i>	381
<i>Mulțumiri</i>	386
<i>Dramatis personae</i>	391
<i>Note</i>	401
<i>Bibliografie selectivă</i>	461
<i>Selecție de fotografii</i>	469
<i>Index</i>	491

EPIGRAF

„O, privește, privește în oglindă,
O, privește în nefericirea ta:
Viața rămâne o binecuvântare
Deși tu nu poți binecuvânta.

O, stai, stai la fereastră
În vreme ce lacrimile curg și ard;
Îți vei iubi vecinul ticăloșit
Cu a ta inimă ticăloșită.”

Era târziu, târziu în noapte,
Cei care se iubeau plecaseră;
Ceasurile se opriseră din ticăit,
Și-adâncul râu continua să curgă.

Fragment din „Când am ieșit într-o seară“
de W.H. Auden

PROLOG

EXECUȚIA

Indexul bărbatului alunecă înainte pe suprafața rece a Coltului din buzunarul pardesiului și se îndoi cu blândețe în jurul trăga-ciului. Semnalul avea să vină în curând.

Tânăra femeie mergea cu jumătate de pas în fața lui și puțin în dreapta; era zveltă și drăguță, cu păr castaniu și sandale cu talpă de lemn care clămpăneau pe cărarea uscată. Verigheta îi lucea în ultimele raze ale soarelui de seară. Se îmbrăcase cu grijă pentru străzile Londrei înainte de a-și părăsi casa: sandale cu toc¹, o rochie verde cu decolteu adânc în V, care se unduia pe șoldurile ei, în vreme ce străbătea poteca de pădure. Era fericită; până dimineață, ea și soțul pe care îl iubea aveau să fie departe de groapa asta cu șerpi trădători.

În câteva momente el trebuia s-o ucidă. Fusese de acord cu asta când decisese asupra execuțiilor, cu o oră înainte. Nu mai ucisese pe nimeni înainte – deși le ordonase altora să o facă. Dar era calm. Era un lucru care trebuia făcut și el era pregătit.

În dreapta femeii mergea un al doilea bărbat, și el cu mâinile afundate adânc în buzunarele hainei grele, deși era o seară caldă de vară.

Străbăteau cărarea, printre copaci, discutând amical.

LIBRIS

We know
books

– Când va ajunge avionul?

– Presupun că după lăsarea întinericului. Îl vom auzi când ajungem la locul de aterizare.

– Cât va dura?

– Până la Londra? Cred că trei sau patru ore.

– O! Câtă vreme...

Restul propoziției se stinse într-o cacofonie de strigăte venind din cealaltă parte a unui mic pâlc de copaci din stânga lor.

Cu o smucitură a încheieturii, Coltul se ivi din buzunar, iar țeva se lipi de ceafa femeii. Bărbatul apăsă pe trăgaci. Însă în milisecunda necesară ca el să ridice piedica, femeia, simțind răceala țevii, întoarse capul. Îi zări albul ochiului stâng și gura căscată de groază când arma se descărcă. Femeia căzu în tăcere, o grămadă de verde și roșu zăcând pe cărare, în vreme ce împuşcătura stârni ecouri în pădure, ridicând în aer păsările serii.

Pe jumătate cărând, pe jumătate rostogolind trupul femeii, duseră cadavrul până la un pârâu care curgea leneș în apropiere. Sângele ei înroși apa limpede.

Li se alăturară alți doi bărbați care trăgeau de un alt cadavru ce lăsa o dără de sânge pe cărare.

– Sunt ambii morți? întrebă bărbatul cu Coltul.

– Da, dar Christian a făcut un lucru de mântuială cu tânărul și am fost nevoit să termin treaba. Striga după îndurare.

– Pune-l în șanț și o să aducem și celălalt cadavru. Băieții o să facă curățenie dimineață.

Zece minute mai târziu, cadavrele celor doi bărbați zăceau într-o harababură peste cel al femeii. Sângele lor se amesteca cu al ei, transformând pârâu într-un șuvoi de apă stacojie șerpuind printre ferigi și ierburi.

Le acoperiră cu crengi, se întoarseră la vehiculele lor în amurgul care se lăsa și plecară spre Bordeaux, ajungând acolo chiar înainte de ora la care circulația era restricționată.

1

BORDEAUX - ÎNCEPUTURILE

După Paris, probabil niciun alt oraș francez nu a fost mai afectat de drama căderii Franței și de primele luni de ocupație germană decât Bordeaux.

Pe 10 iunie 1940, cu sunetele artileriei germane răsunându-le în urechi, membrii guvernului francez au părăsit Parisul. Patru zile mai târziu, și-au stabilit la Bordeaux noua capitală de urgență în timpul războiului. Nu erau singurii nou-veniți. Orașul gema deja de un val de oameni, pe care francezii l-au botezat *Exode* – marele exod de refugiați fugind disperați către sud pentru a evita coloanele de blindate germane care avansau.

Din punct de vedere istoric, experiența nu era nouă pentru Bordeaux. Orașul funcționase de două ori până atunci drept capitală de urgență și principal refugiu al Franței: în timpul războiului franco-prusac din 1870 și, din nou, în 1914. Dar toată lumea simțea că de data asta avea să fie altfel. De această dată avea să fie nu doar o înfrângere militară, ci și o catastrofă națională în care aveau să fie prinși cu toții.

Se jucau ultimele scene ale tragediei Franței.

În seara de 16 iunie 1940, generalul de Gaulle, care fusese trimis la Londra ca să asigure sprijinul britanicilor, a zburat înapoi

către aeroportul Mérignac, de lângă Bordeaux, într-un avion pus la dispoziția sa de către Churchill. S-a cazat la Hôtel Majestic și a aranjat o întrevedere de urgență cu mareșalul Pétain, care era cazat alături, la Hôtel Splendid. Întrevederea a fost scurtă și lipsită de roade. De Gaulle a promis ajutorul lui Churchill și l-a rugat pe bătrânul mareșal să înceapă riposta. Dar era prea târziu; zarurile fuseseră deja aruncate. Mai devreme în acea zi, prim-ministrul francez demisionase și mareșalul Philippe Pétain, eroul de la Verdun în Primul Război Mondial, începuse negocierea unui armistițiu cu germanii. Dezgustat, de Gaulle s-a întors la Mérignac și, în dimineața zilei de 17 iunie, a decolat către Londra având la el patru cămăși curate, o pereche de pantaloni de rezervă, 100 000 de franci de aur și onoarea Franței. Pe data de 18 a ținut primul din mărețele sale discursuri din capitala britanică, cerându-le tuturor francezilor să se alătore cauzei lui și să salveze țara de rușinea înfrângerii.

Inițial, apelurile pasionate ale generalului au dat de urechi astupate. Starea populației din Franța după ocupare era predominant una de apatie. „Populația era, dacă nu pro-germană, cel puțin dispusă să nu facă nimic dacă era lăsată în pace”¹, nota un ofițer superior de informații german.

Potrivit termenilor armistițiului semnat de Pétain, Franța era divizată de o linie de demarcație – practic o graniță internă –, care se întindea de la lacul Geneva până în Pirinei. Aceasta separa zona nordică, ocupată – o anexă virtuală a Germaniei – de *zone non-occupée*², guvernată de guvernul lui Pétain de la Vichy, din sud. În regiunea Bordeaux, linia de demarcație se întindea de-a lungul unei axe nord-sud la patruzeci de kilometri est de oraș, cuprinzând, în zona ocupată de germani, nu doar marele port, ci și întreaga coastă atlantică la sud de peninsula Médoc. Securitatea de-a lungul coastei Atlanticului era suplimentată de o *zone interdite* de zece kilometri adâncime, unde tuturor cetățenilor francezi le era interzis accesul, cu excepția cazului în care aveau un permis special.

Germanii au preluat rapid controlul zonei ocupate, nu în ultimul rând prin rechiziționarea unui număr de adrese-cheie din capitala franceză, cea mai cunoscută dintre ele fiind Avenue Foch (rebotezată la scurtă vreme de parizieni „Avenue Boche”) nr. 82–84. Aici au stabilit sediul principalelor organizații de securitate statală – Abwehr (oficial serviciul de spionaj al armatei germane)³, Gestapo⁴ (care de la mijlocul lui 1942 avea să răspundă de adunarea tuturor informațiilor legate de mișcările Rezistenței în teritoriile ocupate), Geheime Feldpolizei (GFP)⁵, brațul polițienesc al Abwehr-ului, și Sicherheitsdienst (SD), care îi raporta direct lui Heinrich Himmler la sediul lui din Berlin. SD-ul a primit inițial sarcina de a elimina opoziția internă din Germania, dar, în scurtă vreme, și-a extins activitățile în țările ocupate pentru a stabili o rețea solidă de spionaj în Paris și Bordeaux, unde avea să folosească tot mai mult Gestapoul ca instrument de acțiune pentru arestări și interogatorii.

La ora 11 a.m. în ziua de 28 iunie, la mai puțin de două săptămâni de la plecarea lui de Gaulle din oraș, nou-numitul comandant german al orașului Bordeaux și al împrejurimilor acestuia, generalul von Faber du Faur, a intrat în noua lui reședință, o casă impresionantă de pe Rue Vital Carles, unde prefectul departamentului Gironde i-a oferit de bun-venit un magnific buchet de flori într-o vază de cristal fin.

Orașul care constituia centrul noii regiuni de comandă a generalului era – și încă este – unul dintre cele mai frumoase și mai venerabile din întreaga Franță. Întins de-a lungul unei curbe în formă de semilună a râului Garonne (de unde orașul își trage porecla „Port de la Lune”), Bordeaux a fost port încă din vremea romanilor, comercializând fier și tablă; ulterior, a fost adăugat comerțul cu sclavi, cafea, bumbac, indigo și produse agricole. Dar cea mai valoroasă marfă din Bordeaux – element central al avuției și demnității regiunii – era vinul. De la savuroasele soiuri *claret* cultivate în Médoc la soiurile Graves și Sauternes din valea

Garonne și strugurii cognac din Charentes – podgoriile bogate din Bordeaux au dat orașului un aer de afluență, mândrie și mercantilitate fără compromisuri.

În anii antebelici, întreaga zonă portuară fusese reconstruită și renovată, de la districtul muncitoresc Bacalan din capătul nordic, apoi spre sud de-a lungul Quai des Chartrons, până la parcurile și apartamentele elegante din centrul orașului. Au fost instalate cele mai moderne macarale, a fost construită o cale ferată de aprovizionare, au fost ridicate noi magazine, a fost turnat asfalt în locul pietrelor de râu și a fost inaugurat un sistem complet nou de tramvaie care să lege portul de restul orașului. La căderea Franței sub ocupație germană, Bordeaux era nu doar unul dintre cele mai frumoase, ci și unul dintre cele mai moderne porturi din Europa. În zilele liniștite, deasupra orașului plutea o ceață subțire și diafană, generată de agitația neîntreruptă din port. În zilele cu furtuni, vântul vuia pe străzile înguste, biciuind portul și aducând frunze căzute din copacii din oraș în lungul rigolelor și formând din ele stive în colțurile adăpostite ale aleilor și piețelor.

Dincolo de linia țărmului, orașul era în 1940 prea puțin schimbat față de cele două secole anterioare. Centrul impunător, dominat de clădirea Primăriei, Hôtel de Ville, datând din secolul al XVIII-lea, se mândrea cu piețe impecabil întreținute și marginite de copaci, restaurante rafinate și fațade elegante. Acestea dădeau în bulevarde largi, radiind înspre cartierele comerciale și rezidențiale ale portului. Dincolo de drumurile principale, era un oraș cu restaurante mici, cafenele, piețe alimentare și străduțe înguste pietruite, de-a lungul cărora se înșirau magazine și clădiri cu un etaj. Aici trăia o mulțime pestriță și zgomotoasă, aglomerând locurile cu mașini, biciclete, biciclete-taxi, camioane și căruțe trase de cai.

Și peisajul politic al orașului era unul al contrastelor. În anii 1930, comunismul găsisese un reazem în rândul intelectualilor și muncitorilor francezi. Cei mai mulți docheri, care locuiau în

cartierul aglomerat Bacalan – unde restaurantele erau la fel de aspre precum vinul pe care îl serveau –, erau, dacă nu comuniști, atunci simpatizanți ai comunismului, la fel cum erau și *cheminots* (muncitorii feroviari) și lucrătorii de la poștă. Și în zona rurală, în special în regiunea Landes dintre Bordeaux și Pirinei, comunismul și socialismul aveau rădăcini puternice. Mulți dintre locuitorii regiunii însă priveau comunismul cu o frică vecină cu paranoia – ca pe un fel de reîncarnare modernă a faimoșilor *sans-culottes* ai Revoluției franceze. Într-un raport secret britanic din timpul războiului se remarcă faptul că „[printre] membrii înaltei burghezii [există] îngrijorare față de Rusia și o teamă reală față de comuniștii francezi vechi și față de mulțime... [ei cred că] Franța nu poate avea parte decât de rău din dezordinea care ar urma venirii la putere a extremei stângi”⁶.

Cei aflați la conducerea orașului erau mai presus de orice pragmatici. Ceea ce era bun pentru comerț era bun pentru oraș. Străinii veneau și plecau. Dar dacă comerțul (mai ales cel viticol) continua, orașul prospera oricine ar fi fost la conducerea lui. Burghezia și mica burghezie orășenească îmbrățișau politica conservatoare și cea a „ordinii”. În rândul lor dominau opiniile de dreapta și de centru-dreapta, naționalismul extrem nu era neobișnuit, iar antisemitismul se întâlnea la tot pasul.

„Anglia”, privită de unii din Franța drept centrul iudaismului modern, era adesea implicată în acest amestec de dușmănie politice. „Englezii, jidanii, capitaliștii, aceștia sunt adevărații dușmani ai Franței care e amenințată, ca toate celelalte țări, de sabia bolșevică a lui Damocles”⁷, declara un activist de dreapta al vremii. Când era vorba despre antisemitism, Bordeaux nu era deloc un loc aparte în Franța anilor 1930 și 1940. „Problema evreiască era un subiect de discuții aprinse în Franța acelor vremuri”, scria un comentator francez respectat. „Exista o recrudescență puternică a sentimentului anti-iudaic în perioada de dinainte de război și în anii guvernului de la Vichy.”⁸

Von Faber du Faur și-a impus fără întârziere regulile asupra orașului. A organizat o mare paradă militară pe străzile din Bordeaux, menită a fi nu doar un spectacol, ci și o demonstrație de forță. La eveniment a participat, printre alții, Erwin Rommel (care rechiziționase un castel din apropiere pentru a-l folosi ca locuință de vacanță⁹). Pe data de 1 iulie 1940 a fost impusă o interdicție de ieșire din casă între orele 23.00 și 05.00, întărită de soldați înarmați însoțiți de câini, cei care o încălcau riscând ani grei de închisoare sau muncă silnică. Toate ceasurile au fost date cu o oră înainte ca să fie în acord cu ora Germaniei. Toate armele de foc, inclusiv cele de vânătoare, trebuiau predate primăriilor locale; toate informările oficiale (inclusiv indicatoare stradale și cereri administrative) trebuiau scrise în germană și franceză, iar zvastica prinsă pe un drapel roșu a fost arborată în afara tuturor clădirilor oficiale principale. Au fost introduse controale ale traficului în estuarul Gironde și în toate intersecțiile rutiere majore și în gări. Cu timpul, controlul german avea să fie extins la serviciile poștale, telecomunicații, ziare, cinematografe, evenimente culturale, agricultură (inclusiv, inevitabil, producția de vin), tranzacții comerciale, rafinarea și distribuția de produse petroliere și trecerea de bunuri și persoane dincolo de linia de demarcație în Franța Regimului de la Vichy. Au fost date legi care impuneau fermierilor să cedeze un procent din producție ocupanților germani – deși, în majoritatea cazurilor, grație vicleniei țăranilor, aceste cereri nu au fost onorate decât minimal. Soldații germani au primit instrucțiuni stricte să se comporte politicos față de francezi și cei mai mulți s-au conformat. Însă termenii ocupației erau clari. La data de 10 octombrie 1940, administrația militară a orașului a publicat un decret care stipula: „Oricine adăpostește un membru al forțelor britanice va fi condamnat la moarte”¹⁰.

Aparent, aproape peste noapte, autoritățile germane stabiliseră o strânsoare de fier asupra regiunii, transformând

întreg estuarul Gironde și peninsula Médoc într-o bază militară gigantică. Au fost construite dane de beton în portul Bordeaux ca să adăpostească submarinele germane angajate în activitatea letală de distrugere a liniilor atlantice de aprovizionare de care depindea Marea Britanie pentru a evita foamea¹¹. Submarinele italiene aveau, de asemenea, o bază în oraș. Cheurile din Bordeaux au fost fortificate cu stâlpi de beton, un sistem de tranșee interconectate și buncăre subterane. Toate acestea aveau să devină curând și baza unei mici flote de vase comerciale convertite – rapide, înarmate cu arme ușoare și dotate cu echipaj german – care aveau să acționeze ca spărgătoare de blocadă, aducând materii prime vitale din teritoriile ocupate de japonezi în Orientul Îndepărtat.

Plajele atlantice de la sud de gura râului Gironde, considerate un loc probabil pentru o invazie aliată¹², au fost fortificate cu o rețea de apărare care includea tunuri grele ascunse în cazemate groase de beton, proiectoare, numeroase cuiburi de mitralieră și o mică flotă de vase de patrulare. Circa 60 000 de soldați germani au fost staționați în și în jurul orașului Bordeaux. Până la finele războiului, această armată avea să includă¹³ două divizii de infanterie¹⁴, o divizie de Panzere¹⁵ și un sediu al armatei¹⁶. O forță Luftwaffe de 150 de aeronave a fost adunată pe aeroportul Mérignac și pe aerodromurile locale mai mici. Au fost aduse unități Kriegsmarine ca să protejeze râul Gironde și apele de coastă ale Golfului Aquitaine.

Orașul în sine avea în scurtă vreme să geamă de soldați germani și să fie înzestrat cu o mulțime de sedii pentru unitățile militare majore, care se îngemănau cu clădiri adăpostind autoritățile portuare, guvernul civil și diversele organizații de securitate însărcinate cu menținerea ordinii. Un vas de linie rechiziționat, *Baudouinville* – folosit ultima dată de guvernul belgian când luase decizia de a se preda –, a fost adus în Bordeaux și legat de cheul de la Place des Quinconces ca loc de distracție pentru

trupele germane și italiene. Există și o serie întregă de borduri¹⁷ și localuri pentru soldați: clubul de noapte Lion Rouge era rezervat în special ofițerilor Wehrmacht¹⁸, Côtelette¹⁹ – ofițerilor de informații ai Abwehr-ului, iar Blau Affe (Maimuța Albastră) – soldaților obișnuiți²⁰.

Pentru majoritatea cetățenilor orașului, lipsurile au devenit un nou mod de viață. Prețul laptelui pentru bebeluși a crescut cu cincizeci la sută; peștele era limitat la o conservă de sardine pe lună, iar zahărul era aproape imposibil de obținut. Chiar și tabletele de zaharină au fost raționalizate la o sută de pastile de persoană pentru șase luni. Proprietarii de magazine erau obligați să accepte marca germană la un curs de schimb exorbitant²¹, iar măcelarilor le era interzis să vândă carne miercurea și joia, vine-rea vânzându-se doar carne de cal și burtă de vită. Cea mai mare parte a metalului provenea în majoritate din stocuri reciclate. Pielea era disponibilă doar pe piața neagră sau cu autorizație oficială; mănușile și curelele erau greu de găsit, iar majoritatea pantofilor aveau doar tălpi de lemn. Există o lipsă severă de elastic (deși ea nu afecta disponibilitatea lenjeriei pentru doamne, după cum nota cu veselie un agent secret britanic). Soldații germani aveau prioritate în transportul public, iar caii erau folosiți pe scară largă. Cafeaua adevărată era o marfă atât de prețioasă, încât devenise articol de schimb, cele mai multe cafenele și restaurante servind un substitut din cicoare prăjită botezat „café Pétain”. Deloc surprinzător – și foarte repede – a apărut o piață neagră înfloritoare, pe măsură ce populația franceză din oraș și de la țară încerca să găsească modalități de a depăși aceste neplăceri apărute în viața cotidiană.

În ciuda acestui fapt – și contrar speranțelor timpurii ale serviciilor secrete din Londra, care susțineau că „Europa ocupată fierbe de rezistență în fața naziștilor și e gata să erupă la cel mai mic semn de încurajare sau de sprijin”²² –, agenții secreți trimiși de britanici și de Franța Liberă raportau că „spiritul Rezistenței”

din oraș este deprimant de fragil. „Bordeaux nu era un oraș al Rezistenței. Era mai degrabă un oraș al colaboratorilor. Cea mai mare parte a activității noastre se desfășura în afara orașului”, concluziona un agent britanic timpuriu²³.

Nu a durat mult până ce un climat de suspiciune a început să se așternă peste viața din oraș. Oamenii tindeau să nu vorbească unii cu alții pe stradă și încercau să evite discuțiile cu necunoscuți, temându-se de *agents provocateurs* și de colaboraționiști. „Vecinii se raportau în secret unii pe alții. Oamenii erau denunțați pentru sentimente antigermene și pentru ascultarea de posturi de știri străine”²⁴, spunea un comentator. Descriind atitudinea cetățeanului obișnuit, un alt comentator relatează, sec: „[Ei credeau] că datoria lor de francezi patrioți era perfect îndeplinită dacă ascultau BBC Londra în papuci în fața focului din șemineu”, adăugând: „influențați de propaganda germană, [locuitorii din Bordeaux] erau îngroziți de comunism și de ideea de a-și pierde banii”²⁵.

Deși găseau regulile impuse de germani iritante, oamenii din Bordeaux erau, în cea mai mare parte, mulțumiți să-și vadă de viețile lor în liniște și cât puteau de bine în acele circumstanțe. Marele târg bianual de primăvară și toamnă²⁶ avea loc ca de obicei în Place des Quinconces. Fotografii din 1940 înfățișează soldați germani neînarmați amestecându-se printre localnici la distracțiile de la târg²⁷. În acel an, ca în fiecare an dinainte, Circul Amar – cu lei, elefanți, tigri și clovni – a făcut drumul de la Paris ca să dea spectacole cu casa plină pe cheurile din Bordeaux. *La Petite Gironde*, un cotidian local colaboraționist, sfătuia că atitudinea corectă față de ocupație ar trebui să fie aceea de „înțelegere și resemnare”²⁸ – un îndemn pe care mulți localnici îl urmau.

Sentimentul din oraș a rămas în mare parte neschimbat chiar și după ce germanii au început acțiunile împotriva evreilor din oraș. La 27 august 1940, un evreu, Laiser Israel Karp, a fost condamnat la moarte pentru că ridicase pumnul la o paradă germană²⁹. Pe 17 octombrie a fost emisă o informare prin care li

se cerea tuturor evreilor și firmelor evreiești din oraș să se înregistreze. Cinci zile mai târziu, se conformaseră 5 172 de evrei și 403 firme evreiești. La începutul lui 1941, evreilor li s-a interzis accesul în șaptesprezece locuri publice din oraș, inclusiv în toate parcurile, teatrele, cinematografele și în multe școli. Un an mai târziu, autoritățile locale au găzduit o expoziție itinerantă cu o temă puternic antisemită. Intitulată „Evreii și Franța“, expoziția s-a dovedit un imens succes în oraș, atrăgând 60 000 de localnici.

În cursul lui 1941 însă, pe măsură ce ocupanții germani reacționau la provocări și atacuri cu tot mai mare ferocitate, dispoziția a început să se schimbe în Bordeaux, ca și în restul Franței. La 20 octombrie, comandantul militar german din Nantes a fost asasinat, iar în ziua următoare a fost descoperit în portul Bordeaux cadavrul legat cu greutate al lui Hans Reimers³⁰, un ofițer Wehrmacht³¹. Hitler a insistat ca unor astfel de „atrocități“ să li se răspundă cu severitate maximă, trecând peste apelurile comandanților militari germani din Franța ca răspunsul să fie mai moderat. În Bordeaux, cincizeci de ostaci civili, cei mai mulți bănuși ca fiind simpatizanți ai comunismului, au fost duși în vechea tabără militară franceză din Souge, la cincisprezece kilometri vest de oraș, și executați. Au fost primii din cei 257 de „martiri ai Rezistenței“³² care aveau să moară în fața plutoanelor de execuție din Souge până la terminarea războiului. Alte atacuri au fost urmate de alte represalii, așa că, pe măsură ce furia francezilor creștea în intensitate, rândurile membrilor Rezistenței au început să se îngroașe.

În noiembrie 1941 a fost înființată, în strânsă colaborare cu autoritățile germane, o brigadă specială a poliției franceze, sub comanda unui francez pro-german nemilos, pe nume Pierre Napoléon Poinot, pentru eliminarea noii amenințări. Prima acțiune a fost lansarea unui atac major împotriva comuniștilor. Prin raiduri efectuate mai ales în cartierul Bacalan al orașului, dar și în mai multe comunități rurale din regiunea Gironde, sute

de suspecți, bărbați și femei, au fost arestați și încarcerați într-un lagăr din Mérignac.

Execuțiile și deportările deveniseră deja parte a sistemului german de control și presiune. Potrivit estimărilor secrete britanice, 5 599 de oameni au fost executați și 21 863 deportați în toată Franța numai în ultimul trimestru din 1942³³. În Bordeaux și în împrejurimile orașului au început să apară organizații de rezistență. Unele dintre ele erau mici și informale. Altele făceau parte din rețele mai ample de culegere de informații. Multe erau sub controlul serviciilor de informații străine, în special British Secret Intelligence Service (SIS – cunoscut și ca MI6), Free French din Londra și serviciul secret polonez. Până la finele lui 1941, operau nu mai puțin de nouă astfel de rețele de spionaj controlate din străinătate, care se împiedicau unele pe altele în Bordeaux și în regiunea Gironde³⁴. Pe lângă ele, existau numeroase nuclee „private“ de Rezistență, cum era cea condusă de Raymond Brard, șeful pompierilor din portul Bordeaux, a cărui rețea se baza pe membrii unui club de haltere și wrestling de pe o stradă dosnică a orașului³⁵.

Una dintre primele astfel de inițiative „private“ a apărut la finele lui august 1940, la doar zece săptămâni după ce de Gaulle a părăsit Franța. Fondatorii erau doi vecini care locuiau în Bordeaux, aproape de țărmul oceanului.

Jean Duboué, un bărbat extrem de chipeș, cu o statură impozantă, o față cu trăsături puternice și o privire directă și provocatoare, era deja un personaj cunoscut în Bordeaux. În vârstă de patruzeci și trei de ani la debutul războiului, acesta nu era primul conflict al lui Duboué. Fusese rănit într-unul dintre cele mai sângeroase conflicte franceze dintre 1914 și 1918: bătălia de la Chemin des Dames³⁶. Un autodidact, Duboué părăsise școala din Bordeaux la vârsta de doisprezece ani ca să lucreze în

minele de cărbuni din Țara Bascilor. Revenit în Bordeaux, începu o nouă carieră ca *restaurateur*, gestionând Grand Café du Commerce et de Tourny³⁷, unul dintre cele mai prestigioase restaurante din Bordeaux. De acolo își stabilise propriile afaceri. Una era Café des Marchands³⁸, un restaurant-motel modest, frecventat de docheri și negustori ambulănți, situat pe Quai des Chartrons. La finele anilor 1930, afacerile îi mergeau suficient de bine ca să achiziționeze o reședință de țară la sud-est de Bordeaux, unde el, soția lui, Marie-Louise, și fata lui, Suzanne, petreceau fiecare sfârșit de săptămână și majoritatea vacanțelor.

Partenerul lui conspiraționist, Léo Paillère, recent demobilizat și fost căpitan de infanterie în Primul Război Mondial, era, la cei cincizeci de ani³⁹ ai săi, mai în vârstă decât Duboué. Un om cu înclinații vădit de dreapta, Paillère locuia cu soția și cei cinci fii în vecinătatea⁴⁰ restaurantului Café des Marchands.

La finele lui 1940 și începutul lui 1941, Duboué și Paillère⁴¹ au început să recruteze agenți din rândul prietenilor lor. Strângeau informații despre pozițiile germane, mișcările de trupe, armele și navele din port – mai ales despre spărgătorii de blocadă și submarine. Informațiile erau scoase din Bordeaux de Suzanne Duboué (în vârstă de șaisprezece ani la acea vreme și cunoscută în familie ca „Mouton“, sau „mielușica“), care le ducea unui proprietar de restaurant pe nume Gaston Hèches, în Tarbes, la 140 de kilometri sud de Bordeaux. Hèches le transmitea apoi de-a lungul unei rute clandestine peste Pirinei pe care o controla⁴² unui reprezentant SIS de la consulatul britanic⁴³ din Barcelona. Când ruta era închisă sau prea periculoasă, Suzanne ducea rapoartele ascunse într-un coș peste graniță, până în orașul basc de coastă San Sebastián, unde consulatul britanic acționa ca poartă de acces către altă rută de evadare și ca serviciu de curierat către Madrid, Gibraltar și Londra.

Rapoartele Duboué–Paillère despre activitatea germanilor au ajuns pentru prima dată la Londra la începutul lui 1941,

an care, pentru Churchill și britanici, a fost *annus horribilis* al războiului. Zilele de sfidare solitară și Bătălia Angliei luaseră sfârșit. Acum forțele britanice erau angajate într-o luptă îndelungată de re poziționare și pierdeau pe toate fronturile: în Atlantic, în deșerturile Africii de Nord, pe câmpiile Rusiei și împotriva japonezilor în Orientul Îndepărtat. Churchill știa că după Dunkirk era nevoie de timp – probabil ani întregi – pentru a întoarce soarta războiului. Mai știa și că, dacă Marea Britanie nu dorea să se retragă pe poziții de apărare pasivă, atunci, în afară de raidurile RAF asupra orașelor germane, singurele mijloace de a purta războiul erau acelea ale războiului clandestin și neconvențional.

În 1940, el a creat trei noi organizații care să poarte acest război secret: Combined Operations, însărcinată cu efectuarea de raiduri de comando asupra coastelor Europei; MI9, însărcinată cu ajutarea prizonierilor aliați evadați și a piloților doborâți să se întoarcă în Marea Britanie; și Special Operations Executive (SOE), înființată în luna iulie a aceluși an și însărcinată, în cuvintele inimitabile ale lui Churchill, să „dea foc Europei“.

Înzestrată în special cu amatori în jocul de spionaj, organizația „Ștrengarii de pe Baker Street“ (cum a devenit rapid cunoscută SOE, datorită sediului amplasat în apropiere de stația de metrou Marylebone) era privită de spionii profesioniști britanici din SIS cu dispreț care se învecina, când apărea ocazia, cu dușmănia fățișă⁴⁴. Malcolm Muggeridge, el însuși ofițer SIS, comenta: „Deși SOE și SIS erau oficial de aceeași parte a baricadei în război, în general se dușmăneau unii pe alții mai abtirit decât dușmăneau Abwehr-ul“⁴⁵.

Operațional, SOE era condusă de un comandant de brigadă, Colin Gubbins⁴⁶, și era o organizație autonomă care, pentru a-și păstra acoperirea, pretindea că face parte din Departamentul de Război. Era împărțită în secțiuni dedicate fiecăreia dintre țările ocupate ale Europei – cu excepția Franței, care avea două